

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГА І ПЕДАГОГА-НАСТАВНИКА

Г.М.Біла

*кандидат хімічних наук, доцент кафедри аналітичної хімії
Національного університету харчових технологій*

Євроінтеграційні процеси освітньої діяльності та швидкоплинний розвиток сучасного виробництва вимагають від вищих навчальних закладів технічного спрямування підготовки спеціалістів високої кваліфікації і всебічно розвинених людей для вирішення поставлених завдань. Ключовою фігурою такого процесу є педагог-спеціаліст і педагог-куратор з його позитивними і негативними сторонами взаємної інтеграції рис особистості.

Ключові слова: педагог-спеціаліст, педагог-наставник.

У сучасних умовах навчання роль викладача в індивідуальному розвитку студента можна розглядати з позиції викладача-спеціаліста певного кваліфікаційного профілю (у навчальний час) або з позиції педагога-наставника, помічника і друга студента (у позанавчальний час). Практика роботи технічних університетів свідчить, що сьогодні переоцінюється роль педагога-наставника у розвитку особистості студента, його можливостей самовдосконалення і само-реалізації та розкриття індивідуальних творчих сил. Особливо це актуально в умовах модифікації системи вищої освіти, введення уніфікованих вимог до навчальної діяльності студента. Формальний підхід у викладацькій діяльності може призвести до розвитку стану групової особистості [1-3].

Щоб подолати негативні наслідки впровадження модульно-рейтингової системи організації роботи університету необхідно виділити й проаналізувати педагогічні засоби впливу наставника на розвиток самовиховання студентів, на їх діяльність навчатись й розвиватись упродовж всього життя.

Стрімкий розвиток суспільства уже вимагає від майбутніх спеціалістів не тільки професійних знань, але й умінь правильно спілкуватися, дотримуватись певних норм поведінки, етичних навиків, уміння ставити і вирішувати поставлені завдання, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, досягати поставленого результату і аналізувати його. Тому для допомоги студентів у такому круговороті є педагог-наставник.

Метою статті є проаналізувати діяльність педагога-наставника у сучасному технічному університеті та виділити важливі у сучасних формах навчання засоби формування стратегії і тактики індивідуальної роботи зі студентами.

Слово "студент" у перекладі з латинської мови означає "той, що сумлінно працює", "той, хто бажає знань". За визначеннями багатьох авторів, зокрема А.С.Власенко, "студентство — це особлива соціальна група, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям" [5].

За означенням Т.В.Іщенко студентство є складовою частиною такої суспільної групи як молодь із притаманними для цієї групи усіма якостями. Але в той же час студентство має і свої специфічні особливості, серед яких є соціальний престиж, оскільки більшість студентів усвідомлюють, що вищий навчальний заклад технічного спрямування є одним із засобів соціального просування.

Згідно висловлювань Б.Рубіна і Ю.Колеснікова "Студентство, як соціальна група, функціонує в системі вищої освіти, виступає як об'єкт виробництва, предметом якої є не річ, а сама людина, особистість. Тому головною формою виробництва є навчально-освітня діяльність" [9].

Слід відзначити, що роль педагога у вищій технічній школі щорічно набуває досить суттєвих змін, а особистісні характеристики дозволяють йому бути ключовою фігурою освітнього процесу студента. Адже, без таких рис для особистості викладача, педагога-спеціаліста, педагога-наставника, як лідерство, визнаність, інтелектуальність, організаторські здібності, вміння навчати і виховувати майбутніх спеціалістів є неповноцінним і однобоким.

На особистому прикладі викладача-лектора студент спостерігає, орієнтується і навчається висловлювати свою думку змістовно, лаконічно, логічно і за змістом. Хоча, як і викладачі поділяють студентів на групи за певними загальними, притаманними даній групі студентів характеристиками, так і студенти виділяють викладачів-лекторів до таких груп як “півні”, “солов’ї”, “маятники” тощо. Тому ознакою ефективного і успішного лектора, за висловлюваннями В.М.Нагаєва, є здатність використовувати у своїй роботі сукупність стилів і жанрів виступів, усіх прийомів впливу на аудиторію, уміння швидко адаптуватися у новій ситуації.

Досить суттєвим і позитивним моментом при читанні лекцій є те, коли педагог-наставник читає курс лекцій для студентів одного потоку, який включає і його кураторську групу. Поглиблена інформація про частину студентів, дає можливість лекторові зорієнтуватися і більш детально врахувати індивідуальні, групові і загальні інтереси студентської молоді, їх сприйняття інформації, рівень підготовленості і потреби при вивченні матеріалів дисципліни що вивчається.

Педагог-наставник, наставник студентської групи стає об’єктом для наслідування, а їх спільна праця сприяє виробленню у студентства згуртованості та колективізму. Але, в той же час, надто велике бажання копіювати позитивні сторони свого наставника, наражають студента на звичайнісіньке дублювання його манери поведінки, висловлювань, міміки, жестикуляції, тому для педагога-наставника слід знаходити такі засоби і методи спілкування, які залишали б його спостерігачем і координатором, а не нав’язувачем власної точки зору.

Розвиток творчої особистості у стінах вищого навчального закладу технічного спрямування є невід’ємною складовою педагогічної творчості (майстерності) викладача, а також передумовою при формуванні і розвитку творчих здібностей для взаємовідносин між педагогом і студентом. За визначеннями В.О.Сухомлинського “Педагогічна творчість – це здатність допомогти людині пізнати свій внутрішній світ, перш за все свій розум, допомогти йому напружити інтелектуальні сили, навчити його розуміти і створювати прекрасне своєю працею, своїми зусиллями...”. Особливістю такої педагогічної творчості є створення і формування самого об’єкту “особистість”, а такі якості сучасного педагога як цілеспрямованість, об’єктивність, мобільність, різнобічність, послідовність, перспективність, самокритичність допомагають створити нову творчу індивідуальність.

Творчість педагога накопичується впродовж усього періоду діяльності і з часом вона все більше і більше удосконалюється при використанні різноманітних форм, методів і засобів на-

вчання. Як наслідок творчого розвитку викладача є поява нових творчих особистостей студентів, що розвиваються у тісній взаємодії особистісних взаємин суб’єкт – об’єкт (викладач – студент). Домінуючим у мотивації творчого підходу студента при вивченні технічних наук має бути чітке бачення результатів своєї праці, аналіз обраних ним методів і засобів здобування нових знань, умінь і навичок.

Одним із позитивних факторів є той, що викладач, який досконало володіє своїм матеріалом на заняттях уміє доступно пояснити складний матеріал і виділити головні моменти, пов’язати викладений матеріал з іншими дисциплінами чи спецкурсами, позитивно настроює своїх студентів на бажання самостійно здобувати знання.

Самостійна робота студента це перш за все його творче здобування знань із раціональною організацією у вільний, від основного навантаження, часу. Самостійне опрацювання літературних джерел, проведення експериментальних досліджень чи робота із комп’ютерною технікою, в мережі Інтернет тощо. В умовах Болонського процесу навчання та при стрімкій євроінтеграції суттєва кількість часу студента виділяється на самостійне опрацювання матеріалу, що закладає позитивні моменти засвоєння нових знань, пошуку новітніх технологій, аналізу та реалізації власних ідей [7; 3; 4; 6].

Систематичний аналіз помилок, допущених під час виконання домашніх завдань, спонукає студентів також до самостійного осмислення і аналізу знань, одержаних в аудиторіях. Бувають випадки, коли студенти оцінюють дисципліну за його назвою, не вдумуючись у його реальний зміст, тому тільки педагог може правильно допомогти зрозуміти його суть.

Для студентів різних вікових категорій притаманні певні рівні змістовної самостійності. Спостерігаючи за кураторською групою студентів від першого до третього курсу та студентами старших курсів умовно їх можна розподілити наступним чином. На мою думку, студентам першого курсу притаманна виконавча самостійність, що звичайно зумовлена їхньою первинною організацією самостійного навчання не контрольованого зі сторони батьків чи педагогів. Це перший досвід дорослого життя в умовах відмінних від тих, що проходили у стінах батьківського дому. При переході до наступного курсу, особливо під час літньої сесії у деяких студентів спостерігається самостійність у типових ситуаціях, де вони стають об’єктом спостережень для своїх товаришів-однокурсників.

Продовження вивчення загальних дисциплін на другому курсі дає можливість більшості студентів проявити свою самостійність у типових ситуаціях, таким чином зрівняти можливості групи чи груп студентів при одержанні і засвоєнні нових знань, умінь і навичок із різнопрофільних дисциплін. У більшості груп на другому курсі починають з'являтися яскраво виражені лідери, які своєю поведінкою, своїм авторитетом підштовхують невпевнених у собі студентів до самостійного вирішення тих чи інших проблем. На жаль, такий тиск з боку товаришів буває іноді жорстоким і не правомірним, що потребує постійного контролю і втручання зі сторони педагога-наставника.

Студентське життя тісно пов'язане і відбувається у тісній взаємодії з розвитком суспільства в нових сучасних умовах, що потребує від них чіткої згуртованості і організації свого навчання, дозвілля. Досить часто студент потрапляє у ситуації, які були для нього зовсім невідомими, або вважалися такими, що за своїм характером не зможуть залежати від нього. Виникають нетрадиційні, нетипові ситуації із яких слід знайти вихід, долаючи різного роду труднощі. Наприклад, перший досвід роботи у лабораторіях, в умовах виробництва, випробовують студента на прийняття рішень у нетипових ситуаціях, ситуаціях реально наближених до дорослого життя. У таких нетипових ситуаціях, звичайно, легше зорієнтуватися і прийняти самостійне рішення студентам третього і четвертого курсів. Тому однією із вимог, поставлених до педагога-наставника є систематичність одержання інформації про життя групи, активна позиція старшого викладача і радника для кожного студента групи, виявляти здібності у студентів до науково-дослідницької, організаційної, творчої роботи.

Четвертий рівень змістовної самостійності – творча самостійність – найбільш притаманна студентам четвертого і п'ятого курсів, магістрам, де студентом враховується уже не тільки досвід попередніх поколінь, але і деякі власні спостереження і надбання.

Окрім часу для навчання, студенти значну частину свого вільного часу направляють на пошуки сенсу власного життя, прагнення до створення і впровадження нових ідей власних чи чужих. Проте із-за недостатності особистого життєвого досвіду, поверхневого оцінювання явищ життя деякі студенти від справедливої критики переходять до критицизму.

Спільні інтереси, спільні погляди на оточуючий світ є додатковим позитивним моментом при спілкуванні педагога і педагога-наставника зі студентами у вільний час. Великим авторитетом серед студентської молоді користуються ті куратори, які разом із своїми вихованцями приймають активну участь у позанавчальному жит-

ті групи, у гуртках за інтересами: художньої самодіяльності, спортивні, предметні, цікаві ігри тощо. Коли студент бачить як викладач докладає максимум зусиль для того щоб підготуватися до художнього виступу на сцені чи інтелектуальної гри "Що? Де? Коли", то він і сам намагається не залишатися осторонь і бути гідним для наслідування. Досить часто не тільки сильні і цілеспрямовані особистості досягають успіхів, успіху досягають і працьовиті студенти [7; 8].

Варто звернути увагу також і на таку негативну сторону співпраці викладач – студент як боязнь студентів-першокурсників брати на себе відповідальність при вирішенні власних серйозних проблем, пов'язаних із віковими змінами, із зміною кола спілкування. Викладач-наставник стає об'єктом масового тиску зі сторони студентів, яким хочеться продовжувати безтурботне життя, залишаючись осторонь від своєї проблеми. Це, звичайно, недопустиме у стінах вищого навчального закладу і потребує вже серйозних вольових зусиль від наставника для правильної спрямованості негативних бажань студентів.

Доречним буде згадати і про особистісні характеристики для педагога-наставника не тільки як педагога-фахівця. Адже сучасна студентська молодь вимагає уже не тільки досвідченого, грамотного, авторитетного, цілеспрямованого, енергійного, мобільного помічника, але й однодумця чи справедливого критика у поглядах на сучасні наукові тенденції, тенденції розвитку навчання і виховання, нові музичні течії, напрями розвитку модного одягу, взуття й інше. Саме такі розбіжності у консервативних та прогресивних поглядах, часто спонукають до протистояння між студентами і педагогами-наставниками. Тому у деяких вищих навчальних закладах призначають ще й молодшого куратора з числа студентів старших курсів, які уже встигли проявити свої організаторські здібності навчаючись на молодших курсах. Хоча молодших кураторів студенти досить часто сприймають не серйозно, що також ускладнює роботу.

Отже, викладене вище дозволяє зробити наступні висновки.

1. Прямий і зворотній зв'язок педагог–студент дозволяють в умовах сучасного розвитку освіти і науки готувати висококласних спеціалістів, творчих особистостей готових до виконання поставлених завдань сучасного виробництва, впровадження власних ідей і задумів. У цьому важлива роль покладена на педагога, педагога-наставника, який поєднує в собі багато важливих особистісних характеристик: професіоналізм, цілеспря-

мованість, інтелігентність, оптимізм, мобільність, вихованість.

2. Позитивні особистісні риси характеру педагога і педагога-наставника дозволяють успі-

шно співпрацювати у стінах вищого навчального закладу спеціалістів різнопрофільного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Про вищу освіту: Закон України // Урядовий кур'єр.* – 15 травня. – 2002. – № 86.
2. *Про освіту: Закон України // Урядовий кур'єр.* – 25 червня. – № 113.
3. *Болонський процес та вища освіта в Україні: Зб-к метод. матеріалів та рекомендацій для молодих викладачів з організації та планування навчально-методичної роботи.* – Харків: Вид-во ХЕПУ, 2006. – 836 с.
4. *Винославська О.В.* Психологія. Підручник. – К.: НТТУ “КПІ”, 2005. – 350 с.
5. *Власенко А.С.* Некоторые вопросы воспитания советского студенчества на современном этапе: Уч.зап.моск.обл.инст. – М., 1971. – с.54.
6. *Згуровський М.З.* Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. – К.: НТУУ “КПІ”, 2007.
7. *Нагаєв В.М.* Методика викладання у вищій школі: Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
8. *Нікітіна І.В.* Особливості оптимізації розвитку творчого потенціалу студента технічного університету // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова №11(21). – К., 2007. – С.131-136.
9. *Рубин Б., Колесников Ю.* Студент глазами социологов. – Ростов, 1968. – С. 38.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2007 р.